

A kanadai magyar irodalomnak 2002-ben ünnepeltük az első évszázadát. Szatmári János 1902-ben fejezte be a saskatchewan Whitewoodban 2981 soros életrajzi eposzát, melynek rövidített változata A préri éneke címmel jelent meg a francia Akadémiai Kiadó gondozásában, 1989-ben. Ezt a hagyományos pároskettős, 12 szótagos naiveposzt kisebb kaliberű munkák követték, ugyancsak a préri vidékén, olyan verselők tollából, mint Kováchy Kálmán, Szakács Béni, Tóth István, Daku Berti, Izsák Gyula, Petényi Sarolta és mások. Az esztétikai értékekkel rendelkező szépirodalom azonban a második világháborút s főleg az 56-os forradalmat követő korszakban kezdett kibontakozni. Mielőtt foglalkoznánk a kérdéssel, hogy van-e kanadai magyar irodalom, ismerkedjünk meg dióhéjban magával a létező irodalommal.

Irodalmi reneszánsz

Az elmúlt évtizedek óta gyakran elhangzik olyan vélekedés, hogy a kanadai magyar irodalom virágkorát éli. Van ennek tárgyi alapja? S ha igen, miben nyilvánul meg ez az irodalmi reneszánsz? Dokumentáris felméréseink sokban igazolják ezt a véleményt. Nincs ebben a 150 különböző nemzetiséget számláló Kanadában még egy olyan etnikai csoport, beleértve a nálunk tízszer nagyobb németet, ukránt, olaszt, amely hasonló irodalmi termékenységet mutatna fel. A Canadian Studies Review című folyóirat az Izland-kanadaiakat nevezi a világ legirodalmibb szellemű népének, a magyarokhoz hasonlítva őket. A való igazság az, hogy a magyarok messze felülmúlják a kanadai izlandokat irodalmi alkotások tömegében és színvonalában. Az 1990-ben megjelent nemzetiségi bibliográfiámban - Ethnic and Native Canadian Literature, az izlandok 180 címmel szerepelnek, míg a magyarok több mint 600-zal.

Elmondhatjuk ugyanezt a külföldi magyar irodalmakkal kapcsolatban is. Nincs a diaszpórában olyan sokoldalú és olyan gazdag magyar irodalmi vonulat, mint a miénk. Vannak ugyan magyar irodalmi központok Angliában, Németországban, Svájcban, Svédországban. Éltek és élnek ma is magyar irodalmi sztárok az Egyesült Államokban, Dél-Amerikában és Ausztráliában. De nincs sehol olyan gazdag és sokoldalú alkotói vonulat, mint nálunk Kanadában, ahol megtalálható mondhatni valamennyi irodalmi iskola, a klasszikus hagyományoktól a nyugatosig, a szürrealizmustól a népi miszticizmusig és neo-dadaizmusig. A multikulturálisnak nevezett Kanada kedvező talajt nyújtott a magyar költészet és szépróza számára. E hatalmas kiterjedésű ország távlatos magányossága megtermékenyítő hatással bírt az alkotó génuszra. Itt vált csak igazán kifejezésre az a megfigyelés, hogy az igazi értékek nem fővárosi kávéházakban születnek, hanem a világtól elzárt magányos környezetben.

Az 1992-ben megjelent Literature of Hungarian-Canadians c. könyvemben 750 irodalmi tárgyú tétel kerül felsorolásra, közel száz olyan író munkássága, akik egyéni kötetekkel jelentkeztek. Ez a szám nem foglalja magában azokat a költőket és írókat, akik csak újságokban, folyóiratokban, antológiákban adták közre munkáikat. Ha megfontoljuk, hogy él Kanadában az eredeti 145 ezret számláló magyar származású polgár között kb 40 ezer olyan, aki otthonában magyarul beszél és olvas, ez azt jelenti, hogy minden négyszáz lélekre jut egy magyar író. Ehhez hasonlót még az óházában sem lehet elképzelni!

Mi ennek a magyarázata?

Ennek a bámulatos termékenységnek több magyarázata van. Egyik a magyar irodalom gazdag hagyománya. A másik, az alkotó írás iránti vágy, amely a magyar lélek alkatából fakad. Mi szeretjük versben és szépprózában kifejezni legbensőbb gondolatainkat. A harmadik az, hogy Kanada magyar tudósok, nevelők, írók sokaságát kapta, s mindig termékeny talajt biztosított a szellemi alkotás számára. Magyar társaskörök, virágzó kultúrcsoportok alakultak e hatalmas kiterjedésű ország különböző szegleteiben. Szín-vonalas folyóiratok, újságok létesültek, irodalmi körök, kulturális összejövetelek, nemzeti ünnepek és megemlékezések szolgálták fórumul az írók számára. Az 1970-es években indult multikulturális mozgalom szintén kedvezett a nemzetiségi irodalomnak. A magyar írók is állami támogatásban részesültek, írásaik folyóiratokban, könyvekben, antológiákban jelentek meg. Műveiket könyvtárak, országos katalógusok tartják számon, s a kanadai összirodalom keretében nyernek méltánylást. Mindez együtt a kanadai békés, alkotásra serkentő körülményekkel, soha nem látott irodalmi korszak kibontakozására adott lehetőséget.

I. Költészet

Az irodalmi műfajok közül a költészet kiemelkedik mind tömege, mind színvonala tekintetében. A *Literature of Hungarian Canadians* (1990) című gyűjteményem szerint több mint százötven verseskötet jelent meg a magyar költők tollából - nem beszélve a verseknek helyet adó, közel húsz kötetet kitevő antológiákról, valamint a társaskörök kiadta évkönyvekről, kalendáriumokról. A közelmúltban jelent meg Kolozsváron Szakács István Péter könyve, *Szavak prérijén: A kanadai magyar irodalom egy évszázada* címmel, mely teljes képet nyújt erről a tárgyról.

A magyar költészet, mint említettem, termékeny talajra talált Kanadában. A távlatos magánosság, a számkivetettség éveken át viselt traumája, az új környezet s az újrakezdés élményei intenzíven hatottak az ide származott költőkre. A derékhad tagjai, az évtizede elhunyt Fáy Ferenc, Tűz Tamás, Béky-Halász Iván, Németh Ernő, Kiss Ödön, s a ma is alkotó Csinger József a klasszikus magyar verseléstől a nyugatosokig és a szürrealistáig terjedő irányzatokat vitték tovább. A középnemzedék alkotói, Bebek János, Dósa Csaba, Kasza Marton Lajos, Kemenes Géfin László, Pintér László, Seres József, Tamási Miklós, Vitéz György az avantgárd, a neodadaista, a népi-misztikus törekvések képviselői. A fiatalabb nemzedék pedig, Bali Brigitta, Hajós Tamás, Simándi Ágnes és mások a fenti irányzatokat sajátos életszemlélettel telítik meg. Lássuk néhányuk munkásságát részletesebben.

Derékhad

Fáy Ferenc

A derékhad tagjai közül talán Fáy Ferenc volt az egyik legizgalmasabb költő. Pécelen született, s a háború végén jött Kanadába. Viszonylag rövid pályája során hat maradandó gyűjteménnyel gazdagította irodalmunkat, köztük a *Törlesztő ének*, *Az írást egyszer megtalálják*, a *Magamsirató*, s *Jeremiás siralmi*. Költészetében nincsenek korszakok, nincsenek vonulatok. Fáy belerobbant a magyar költészetbe. Ha valóban beszélhetünk költészetünk biblikus voltáról, ez őrá vonatkozik leginkább. Szüntelen büntudattal járta az életet s prófétikus kirohanásokkal ostromozott bennünket. Ösztönös tehetségű alkotó volt, az életnél nagyobb, kozmikus képekben gondolkozott-teremtett. Alakjai óriás méretekben jelentek meg hatalmas palettáin. Öreg Batár

bácsi, a péceli szomszéd, a térdén ringatta a napot - s esténként, mint hú kutyák, - körülölték az uti fák... Pécel című versében pedig a költő apja kalapjához tűzi a napot, s vidám homlokán kiülnek a csillagok...

A Fáy versekben az indulat közvetlen lüktetése ragadja meg az olvasót. A vallási hit volt az egyetlen támasza, az örökkévalóság ígézetébe kapaszkodva, lázadó keserűséggel ostromolja a mindenséget. Néha perlekedik is az egek Urával:

Mit szégyellsz, hogy arcodra lettem

Hogy lent vagyok, s Te állsz fölöttem?

Nem látod bennem önmagad? Te adtad ezt, melyben most élek

tört hittel, bár emberül

a küzdelmet acéllal, gázzal

Szégyenled? S csöndes igazával az Isten fáradtan ül...

Talán senki nem személyesítette meg oly gyönyörű antropomorfikus képekben Urunkat, mint ő - amint éppen gyümölcsöt érlel hatalmas paraszt tenyerén, vagy mint a fenti képben, amint Ő is fáradtan, gondterhelten mereng maga elé. Költészete megtelik visszatérő motívumokkal. Ott van a vándorbot képlete, amely, mint a zászló rúd, nem szökik szárba, mint a mesebeli vándorbotok. S ott van az erdei favágó alakja, akinek egyedüli hú társa a fejsze. S a hullámzó tenger színe, amely elválaszt, s nem hoz kedves híreket a szerettektől. Korai verseiben megszállottan függ szülőfaluján, melyet gyerek-korában csupán porszemnek tekintett a cipőjén, amit zsebkendővel le lehet törölni. Kritikusai néha szemére vetik a túlfűtött érzelmi megnyilvánulásokat. Ezek azonban sajátos eszközeiből erednek. Költészete a kozmosz megszemélyesítésén nyugszik. Ábrázolása akkor érvényesül leginkább, ha az objektív világot szubjektív képzettársításokban oldja fel.

Tűz Tamás

A derékhad másik nagy költője, Tűz Tamás, eredeti nevén Makkó Lajos. Győrött született, hittudományi főiskolát végzett, s 1939-ben szentelték pappá. Mint táborigényes küzdött végig a háborút, s az ötéves orosz fogságot. Versei a Vasárnap, s Csillag folyó-iratokban jelentek meg. Az októberi forradalom után jött Kanadába, ötéves kaliforniai és három éves olaszországi tartózkodás után. Legtermékenyebb alkotók közé tartozik, husz kötete jelent meg, költemények, regények, esszégyűjtemények. Fáy naturalista stílusától elütően a metafizikai és szürrealista irányzatok felé hajlott. Az Új Tükör azt írja róla, hogy a poéta Tűz Tamás költészetének útja a magyar katolikus líra legszebb lapjait jelentő Harsányi Lajos örökétől a Nyugat-nemzedékek hagyományainak vállalásán át a modern világ robbanásait és fénytöréseit befogadó prózaversig vezet. Munkássága három fő szakaszra osztható. (1) A katolikus költészettel, Sík Sándorral, Harsányi filozófikus életfelfogásával való azonosulása, az emberben táplált osztatlan hitének hirdetése. Versei megtelnek hovatarozása biztos tudatával, önbizalommal. A harmincas évek a

nagy népi mozgalom korszaka, s Tűz Tamás sem mentes Németh László, Illyés Gyula és mások hatásától ideológiai és szociológia téren. (2) A második elhatárolható szakasz az emberi idealizálástól való elkanyarodását tükrözi. A háborús felfordulás korát éljük, tele pusztítással, a gyökereiből kitépett népek világvándorlásával. Tamás biblikus szürrealista felfogása szerint az ember kiesett a Mindenható bizalmából, s Istentől elszakított rideg környezetben, az Édenkertben kívül találja magát.

A harmadik ciklus a számkivetettség éveivel kezdődik. A költőn sztoikus rezignáltság, egyéni megállapodás, befeléfordulás vesz erőt. Fájdalommal tölti el a hontól való elszakadás ténye. Jeremiáshoz hasonlóan, egy romhalmaz tetején érzi magát, de e keserű biblikus hőshöz képest hű marad örökségéhez. Még fel-felnyílik emlékezetében a hazai bűvös tájak képe, de új otthonában egybelátja a jelent és a múltat, a szülőházát és új környezetét. Bár ez utóbbiban egyre kietlenebbnek, magányosnak érzi önmagát. Fáyhoz hasonlóan, kanadai költészetét kettősség, kettős látás hatja át. Mint írta magáról:

Ábrándok tenyerén élsz,

rejtéljes palotát építesz magadnak,

melybe életértékeidet gyűjtögeted.

Ő volt az egyedüli költő a derékhad tagjai között, aki a hagyományos stílusirányzatot sikeresen felcserélte kötetlen versformákkal. Halála előtt írott verseit ódai emelkedettség jellemezte, jóadag fanyar kiábrándultsággal, öngúnnyal: Elhervad a babér, elhullanak a koronák fejedről... A magyar papság - felekezetre való tekintet nélkül - a tehetséges költők egész sorát adta irodalmunknak. Tűz Tamás egyike volt ezeknek.

Németh Ernő

1903-ban született Kecskeméten. Szegeden végzett jogot, majd a Nemzeti Bank tisztviselőjeként dolgozott. 1956-ban jött Kanadába, családjával Ottawában telepedett le, melyről mint „Tisztafényű város”-ról emlékezett meg:

Régen megszerettem e várost,

tizenöt éve tartó szerelem,

hozzá nőttem, mint gyümölcs a fához,

együtt ébred és lelegzik velem...

Költészetében a huszadik század eleji hagyományos magyar versformát követte. Októberi árnyak (1966) című, egyetlen gyűjteménye, és újságokban (Magyar Élet, Katolikus Magyarok Vasárnapja), folyóiratokban, s a Kanadai Magyar Írók Köre antológiáiban közölt versei hazafias telítettségűek. Bár a kanadai környezetét megértéssel, gyakran hálával fogadta, lélekben megmaradt Európának, illetve Magyarországnak. „Idegen ég” című versében így szól ezzel

kapcsolatban: „Idegen ég fénye alatt járok, / idegen ég tőled mit sem várok...” Idegen számára a falu és a város, idegen a dal, hidegen cseng az idegen szó a lelkében. „Idegen ég, mennyi van még hátra?”

Hazafias költeményei, s főleg az otóberi forradalomról írottak nagy népszerűségnek örvendtek, s gyakran elhangzottak évfordulós ünnepségeken. Az évek múlásával egyre nosztalgikusabb hangon szól a szülőföldről, melynek megitta „szeretetet sugárzó forrásvizét” (Önéletrajz), s a hozzá fűződő személyekről és tárgyairól, az édesanyjáról, a vidám szüreti emlékekről, a diófáról. Tekintve, hogy az óhazába való visszatérése lehetetlen volt, az új környezetében viszont nem sikerült tartós gyökeret eresztenie, költészete üres térben lengett. Ottawában halt meg 1987-ben.

Csinger József

Kisbérpulusztán született 1923-ban. Versei otthon a Vasárnapi Újság, az Új Magyar Munkás, a Magyar Katonaújság című lapokban jelentek meg. 1948-ban elhagyta Magyarországot, előbb Párizsban telepedett le, s költeményeit közölte a londoni Irodalmi Újság és a párizsi Ahogy lehet. 1951-ben Kanadába vándorolt. Montreáli évei alatt folytatta irodalmi tevékenységét, versei magyarul és angolul jelentek meg folyóiratokban. Írásai hűen tükrözik környezete hatását. Párizsi verseiben a hazátlanság megaláztatást vált ki a költőből (Árad a Szajna), a montreáli nagyváros lelket elsikkasztó vad, süket kősvatagot jelent számára, melyben az új pogány környezet megtűri, de egészen be nem fogadja a jövevényt (Jónás Ninivében).

1997-ben jelent meg első verseskötete Emlékvitorla címmel. Négy évtized alkotásait foglalja magában ez a gyűjtemény. Az első és negyedik ciklus a haza iránti nosztalgiát fejezi ki, az előbbiben megszépül még az is, ami egykor fájt, az utóbbiban hangot kapnak az otthoni problémák, az erkölcsi és gazdasági romlás, az uzsorások túlkapásai. A második és harmadik ciklusban kitágul tematikája, ezek a versek is tépelődőek, kiterjed figyelme az élet mindennapi eseményeire. 1998-ban jelent meg Keyhole in the Sky című angol nyelvű gyűjteménye, melyben az új bevándorló nehéz körülményeit tárja fel, különösen az urbánus rideg légköri körülmények között. 2000-ben jelent meg harmadik kötete, Úrrepülés címmel. Bár ebben is jelen van az élet fonákságait kifejező irónia, a gyűjtemény egészében már több a múlttal, a jelennel és a környezettel megbékülő vers, mint az előbbieken. Például az egykor kriptaként befalazó zord metropolisz szinte már üde színekben pompázik, toronyépületei hetyke felkiáltójelként ágaskodik („Városkép”), s negyedeit füves, virágos kiskertek díszítik.

Írásait fegyelmezettség, érzelmi mértékletesség jellemzi. Kerüli a pátoszt, idegen számára a nagy szavak használata. Mint legtöbb versében a „Te vagy az ország” címűben is mélységes alázata fejeződik ki: Nélküled nekem már nincsen sehol ország / mely hazám lehet, csak hozzád hív a honvágy... Verstechnikáját természetesség, közvetlenség jellemzi. Stílustani szempontból otthonosan mozog a szabad vers és a hagyományos versformák művelésében. Verseiben nyelvünk természetes dallamosságát és ütemét követi. „Nem tagadom meg a költészet eszmei és formai hagyományait,” vallja. „Ellentétben az ultramodern kísérletezőkkel, a rímet és főleg a ritmust a vers díszének tartom. Ugyanígy ragaszkodom az értelmi tisztasághoz és a mondanivalót legjobban kifejező, tömör egyszerűséghez.”

Kedvelt műfaja az elemző líra, de van versei között számos szonett és satírikus epigrama is. Költői képeit kristály-tisztaságuk teszi maradandóvá. A keresztanya a másvilági kertjét holdfényvel öntözi („Aszparágusz), az „Alkonyi átmenet" a „lámpafűzés éjszaka" képét festi az olvasó elé. A páratlan „Emlékezzél meg" című, hitveséhez írt versét biblikus képei, a kenyérszegés, az áldozati ital, s az alábbihoz hasonló fennkölt képek szinte zsoltárrá emelik:

Az én imádkozó tekintetem

templomi tisztasággal övezett.

Előtted szempilláim söprögették,

ha poros volt a járdakövezet.

Béky-Halász Iván

Könyvtáros, költő, műfordító. 1919-ben született Budapesten. A Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán doktorált, hosszú éveken át az Élet című katolikus folyóiratnál dolgozott. Írásai Halász Iván néven jelentek meg. 1956 végén jött Kanadába. A Torontói Egyetemen szerzett könyvtárosi diplomát, s az egyetem könyvtárában dolgozott, mint a magyarság gyűjtemény vezetője. Számos bibliográfiát készített az egyetem magyar könyvtáráról. Nyugalomba vonulása után, 1985-ben visszaköltözött Magyarországra. Az olvasók költőként ismerik. Megjelent gyűjteményei Kanadában: Arccal a falnak, 1972, Rab és börtönőr, 1975, Tomiban már virágoznak a fák, 1979, Áldott kikötők, 1979, Indián nyár, 1981, Korai dér, 1981.

Költészete intellektuális indíttatású. Témája, a költő egyéniségére oly jellemzően, az elidegenülés állandó tudata, személyi kiléte iránti kiábrándultság, korábbi életfelfogásának újraértékelése és revideálása. A társadalmi és művészeti világban kívülállónak érezte magát. Alkotói függetlensége megőrzése céljából nem tartozott szorosan a nyugati politikai és irodalmi vonulatok egyikéhez sem. Bár börtönbüntetést szenvedett a zsarnoki rendszerben, száműzetése alatt megőrizte kapcsolatát Magyarországgal. Többször hazalátogatott, s a körülmények ismerete alapján reális képekben, idealizálás, ellenséges beütések nélkül ábrázolta a hazai életet. Hasonló távortartással viseltetett Kanada iránt is. Több kortársával egyetemben hívősnek, közömbösnek, ridegnek találta a kanadai légkört, s hazájában, Tomiban keresett megszépítő menedéket. A két ország hagyományainak ismerete, az otthoni költészeti stílusok és művészeti törekvések (szobrászattal is foglalkozott), s az angol-amerikai modern verstani iskolák kedvező hatással voltak költészetére. Önálló antológiában közölte Csoóri Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Kálnoky László, Pilinszky János, Ladányi Mihály, Rónay György verseinek saját fordításait. 1997-ben húnyt el Budapesten.

Kiss Ödön

1921-ben született Maglódon, 1956-ban jött Kanadába. Az ontáriói Kingstonban telepedett le családjával, s a helyi Queen's Egyetemen dolgozott laboránsként. Első gyűjteménye 1966-ban jelent meg, Emlékezzetek Magyarországra! címmel, Visegrády Aladár név alatt. A kötet verseit

a forradalom hőseinek áldozta, leírja a zsarnoki rendszer és a szovjet megszállók kegyetlenkedéseit. Németh Ernőhöz hasonlóan, ő is megőrizte európaiságát, nehezen tudott beilleszkedni a kanadai életbe. Mindezek ellenére, *Átutazóban a városomon* című, 1970-ben megjelent gyűjteménye nagy része választott otthonából s annak hétköznapi eseményeiből, utazásaiból, társadalmi életéből származó tapasztalataiból fakad. Aggodalommal töltik el a modern technológia áldozatául eső dolgok (sajnálattal ír a lebontásra ítélt útszéli templomról Ontárióban), s a rideg, önös kanadai világnak a gyermekeire gyakorolt hatásáról. Bár boldog izgalommal töltötte el menekülése idején Olaszországban a szabad emberek társasága, s bár sikeresen bekapcsolódott az itteni irodalmi életbe, lélekben mindvégig idegenül érezte magát. Felesége korai halála *A sziget nincs többé (kingstoni temetés)* című gyűjteményét eredményezte (1972). A sors mostohasága folytán pár hónappal később ő maga is elhunyt tragikus körülmények között, két fiatal leányt hagyva hátra. Műfordításai, s pár korai verse posztumusz kiadásban jelentek meg, *Bimbóban, rügyben visszatérek* címmel (1975). A Kanadai Magyar Írók Köre alapító tagja volt.

Középnemzedék

A második csoportba tartoznak azok a költők, akik szakítva hagyományosan klasszikus, nyugatos költői eszközöktől, új utakat nyitottak komplex gondolati kifejezéseikre. Ez a gárda viszonylag fiatal korában hagyta el hazánkat, s az új környezetben szerzett élet-tapasztalatai folytán otthonosan mozog mind a hazai, mind a kanadai kultúrában. Ezek közé tartozik a montreáli Kemenes Géfin László és Vitéz György, a torontói Dósa Csaba, Horváth Loránd, Kasza Marton Lajos, Seres József, Tamási Miklós, Veszely Ferenc. Ha valóban beszélhetünk a saját lábán álló kanadai magyar költészetről, ezek játszottak döntő szerepet annak létrehozásában. Ez a kísérletező költészet valóban páratlan a magyar irodalomban, egyedi tematikával, telve eredeti tartalmi szövevényekkel, gazdag érzéki nyelvezettel, költői társításokkal.

Kemenes Géfin László

1937-ben született Szombathelyen, az októberi forradalom után jött Kanadába. A montreáli Concordia Egyetemen végezte tanulmányait angol irodalomban, Ph.D. fokozaton, ahol éveken át tanított. Kezdeti költészete a nyugatos irányból indul, innen ered kifejezési művészete, amely álomszerű képekben és jelenetekben adott képet a külföldre szakadt költő önkereső küzdelmeiről. Magánosnak, otthontalannak érzi magát. *Jégvirág* c. gyűjteményében megpróbálja rögzíteni saját identitását. Idegen környezetében tudata "porrátört varázs", "az örök élet kivirul foszló számon, mint végtelen ostorcsapás." A hetvenes évekre sikerül megalapoznia magát.

Újabb kötete, a *Zenit* arról tanúskodik, hogy nincsenek többé, vagy alábbhagytak önismereti problémái. Tudatosan vallja kanadai költői voltát. A száműzetés nyújtotta tapasztalatok adták meg sajátos világképét. Kanadai környezetében alkotta meg nézeteit a magyar múltról. Borús, szinte Kölcsey méretű sötét vízió dereng Vászoly, Zrinyi harmadik éneke és más verseiben. Ez a sötétlátás szüli későbbi deheroizáló verseit, amelyekben szinte csúfondárosan leszállítja történelmi nagyjainkat, Rákóczit, Kossuthot szobor-talpapazataikról. *Összetett hitvallás* című versében így ír:

Kálváriánk keresztjein

Évezredek óta üdvözítők lógnak

S nem fogynak el a cséphadarósok

A feltűrt gallérú merénylők

A tett propagandájának apostolai...

Legnagyobb alkotása a Fehérlófia-sorozat. Nagyméretű lírai eposzok, összefoglaló költemények, személyes élményeiből és történelmi ismeretéből, groteszk álmaiból, látomásaiból, politikai és irodalmi refleksióiból alkotott tudatáramlásos alkotások. Önéletrajzi költemények ezek, megtűzdelve ironikus jellegű töprengésekkel. Mit tegyek? Máshoz nem értek, / Kellek vagy nem, ez a dolgom. / Kevés a nádméz, fogytán a lőpor, / Toldozni kell romló sáncot... írja „Ez a végvár” c. versében. Érzékeny líraisággal, és szenttelen pornográfiával. Szinte páratlan bravúrral kezeli a történelmi idősíkokat, jelen és múlt néha egyazon látképben vonul el az olvasó szeme előtt, anélkül, hogy legkisebb törés is jelentkezne a versben. Pesszimista költészet ez. De valahol mégis feldereng, madáchi képletben, az élet értelme. Kedves elődeit, Apáczait, Tótfalusi Kis Miklóst, Bartókot példázza, akiknek hozzánk hasonlóan idegenségben kellett megalkotni életmunkásságukat.

Vitéz György

Igazi neve Németh György, Budapesten született 1933-ban. A Rákosi-rendszerben családjukat deportálták. Az 56-os forradalom után Kanadába jött, a montreáli egyetemen fejezte be egyetemi tanulmányait, Ph.D. fokozaton. Klinikai pszichológus. Ő talán az egyedüli magyar költő, aki az első perctől kezdve otthonosan érezte magát Kanada földjén. Korai verseiben csodálattal töltik el ezek a gigantikus méretek és szélsőségek, noha ezek a tájak, évszakok, tárgyak arra szolgáltak, hogy nosztalgikus érzelmeket ébresszenek benne otthona iránt. „Tavaszi dal”-ban így ír:

(Lenn a folyóban angolnák lebegnek

gyülekezőben hosszú vándorútra,

fecskék helyett most ők sietnek Délre,

de köszöntést csak fürge ivadékuk

hoz vissza majd didergő nádasokba,

mire a kert almái elpirulnak

s a Szent Lőrinc völgyén az indián nyár

végigcirógat, de már nem melenget.)

Versei kettős irányzatból táplálkoznak, a hazai nyugatos és az amerikai verstradíciókból. Az előbbi pantheikus életszemléletére ad lehetőséget, szimbólumot formálva verseiben a kanadai évszakok múlása, és az ember halandó volta kifejezésére. Az amerikai iskola pedig költészete formaiságára volt hatással. Hosszú verssorai erős áramlása, megfigyelései, költői képei Allen Ginsberg hatását mutatják.

Költészete a hetvenes évektől gyökeres fordulatot vesz. Eltűnik elégikus hangvétele és panteikus szemlélete, versei megtelnek ironikus megfigyelésekkel, groteszk költői képekkel. Rövid verseit nagyobb lélegzetű epikus elemekkel gazdagított önelemző költemények váltják fel. Egyik legnagyobb verse, Missa agnostica ilyen lírai önelemzés. Egész életszemlélete zudul bele ebbe a nagysodrású munkába, emlékeztetve az emberiség kudarcaira és századunk borzalmas eseményeire. A vers latin mise szövegre épül, végigvonul rajta a liturgikus cselekmény, ironikus parafrázisokban. Fontos szerepet játszik az ő költészetében is az idősíkok merész használata. A gondolatok és szavak látszólagos logikátlan alkalmazásával igyekszik elkerülni a pátoszkeltést. Dicséretére válik, hogy a komolyabb helyzetekben is megőrzi egészséges humorát, s ez üdeséget ad újatkereső költészetének. Megjelent kötetei- Amerikai történet, Missa agnostica, Az ájtatos manó imája, Haza tér és, valamint Confabulatio mystica.

Horváth Loránd

1930-ban született Marosvásárhelyen. 1954-ben szentelték lelkésszé. Otthoni állásától megfosztották, s Nyugatra távozott, ahol hivatását folytatta. Igemagyarázatai Jónás könyve, Hét lépcső és Betegeknél gyógyír címmel jelentek meg. Versei folyóiratokban, antológiákban és Naptánc, Jónástól Jézusig, Szent szonettek, Ébredés és Kopjafák című gyűjteményeiben láttak napvilágot. Az utóbbival kapcsolatban azt írtam a Tárogatóban, hogy „Kóbor lantosként járja a világot, Fintaházától Párizsig, Windsortól Santa Monicaig, Calgarytól Clevelandig, s költészetté alakul minden a tollán. A Székelyföldön írott 'Táltosverseket' az erdélyi népballadák misztikus hagyományai hatják át, lásd a két szatyrot vivő lány mennybemenetelét megéneklő 'Honleány,' vagy az aranyjánosos 'Torozás' c. balladát. Ez utóbbiban még az elmúlás szorongató gondolatát is elviselhetővé teszi a halotti tor színes megjelenítése.”

Kedveli a hagyományos versstílust, cseng-bong lírájában a páros, a keresztező, az ölelkező rímek sokasága, de egyenlő könnyedséggel alkalmazza az abszúrd verselést, a Balassi-Csokonai szerelmi líra üdeségét, a kálvinista zsoltár hangvételt, a népballada homályosságát. Termékeny költő. Mint írja magáról: „A költészettel ébredek, s az Ige ad erőt számomra álmaim meghirdetésére.” Versei fiatalos hangvételűek, bár szenvedő lélek Horváth Loránd. Hontalanság, magárahagyatottság, szerelmi kétely tépi-marja érzelmeit. 'Válasz nélkül' című versében így ír: Az időből kifutottam / másvilágba kerülve / lélekviasszataszítottan / mint egy kicsavart körte... Szerelmi lírája Ady hátborzongatóan szép szimbolikus verseire emlékeztetnek. A „Tiszta aranyban” így ír:

Agyamban fájsz! Mi tagadás, téged

Tettek átokul életemhez.

Gyönyörű átok! Átokmarta láz!

A „Tavaszi koncert a kedvesnek” címűben viszont fiatalos lelkesedéssel szól kedveséről: Lábadnál az őz / Szendén elidőz / S kiáltja, / Hogy karcsúságban nincs párja, / S ha felragyog hajad aranyátra / Kiül a nap a csodára... Természetlirája is éppoly vizuális, mint szerelmi költészete. „amikor térden esdekelnek / júhként a felleges voltak / gumós csillagok guggolásznak / s vaksin szűkölnék a holdak.” Torontóban él, s a nyugati magyar költők vallásos tárgyú antológiáját szerkesztette.

Tamási Miklós

1936-ban született. A soproni Erdészeti Főiskola hallgatójaként került 1956 végén Vancouverbe. A város magyar kulturális életének egyik vezetője, a Tárogató alapító szerkesztője volt 1994-ben bekövetkezett haláláig. Bár fiatal korától írt verseket, nyomtatásban elég későn kezdett publikálni. Két kötete látott napvilágot, Eszkimó szerelem (1977), és a posztumusként megjelent Totemfák (1994). Eredeti hangú költő, versei üdeségét a Sinka Istvánra és Erdei Józsefre emlékeztető, de a modern élet kínálta népies tárgyak és nyelvezetük adja. Az Eszkimó szerelemben a hazai ifjúsági emlékei és a kanadai élettapasztalatai kapnak hangot. Versei megtelnek olyan tárgyakkal, mint furulya, pásztordal, taliga, napszámos, kapás, aranyalma, marokszedő. Kevesen írnak manapság olyan eszményi hangon az élet mindannapi dolgairól, mint Tamási. Virágvasárnap c. versében így szól:

Fényország Vancouver

Kazlakban áll a fény

Villázza a kedvet

Pár virágos legény...

A „Marokszedő”-ben pedig így: Hajlongó anyóka / markot szed az égen / csillag-búzáát örölkünk / még ezen a télen... Ha elvont árnyalatokban is, de kifejezésre juttatja a mindennapi élet fortélyait is, közösséget vállal a kisebbségben élő honfitársaival, ír az erdélyi havasokról, a székely estről, az erdélyi betlehemről.

Mi itt, és ti ott - öt szó az üzenet,

De kiderült az ég Vásárhely felett.

Ezért fűztem imám utolsó sorába:

Nagyon vigyázz, Uram, Pusztakamarásra.

Kerecsendi Kiss Márton a művészforradalmárok közé sorolja Tamásit, aki „állandóan kutatja, s mindig megtalálja költészete számára az új utat., Nagyra értékeli költészetében az egyszerűséget, nem talál verseiben sallangot, fölösleget. Kerüli a nagy szavakat,

pózoatlanságát önvallomásában így fejezi ki a költő: " kinőttem önmagam. "

Veszely Ferenc

Kispesten született 1936-ban. Részt vett a forradalomban, s annak leverése után Kanadában keresett menedéket. Középiskolai tanár volt a brit-columbiai Kamloopsban. Bár fiatal korától tudatosan készült költői hivatására, nyomtatásban elég későn, nyugdíjba vonulása után jelentkezett. 2004-ben jelent meg otthoni kiadásban életmunkának is tekinthető hatalmas gyűjteménye, Bajban szépült életeim címmel. A költészetet felelősségteljes hivatásként vállalja. Nagy elődei a hagyományok megőrzésére és az igazság bátor kimondására ihlették, s hozzájuk híven bátran ostromoz, „ha kell, de utat mutatva a jövő felé.” Ifjúkori, 1957-58-ban született lírai verseit szubjektív élmények, közvetlen környezetéből fakadó benyomásai teszik izgalmassá. Tudatosan készül új hivatására. „Író leszek, jóstmondó én is - / s majd bíztok bennem boldogan...” (Háborúskodás). A költészet jelenti számára a számkivetettségben a jót. Verset ír a tengerről, a rajta utakat hasító teherszállítókról, a viharral küzdő fenyőről, magányos szobájáról.

Két világ között él, de tartja a kapcsolatot hazájával is. Próbál lábat vetni az újban, de a régi emlékek, ha néha védekezést keltőek is, egyre visszatérnek (Apámnak). A hatvanas évektől beilleszkedik és tanári hivatásának él, a külföldi magyarsággal ezekben az években kevés kapcsolata van. Csupán nyugalomba vonulása után (1996) tér vissza az alkotó íráshoz. Ekkorra már megalapozott lélekkel járja az életet. Látóköre kitágul, gondolatait nagylélegzetű, epikus sodrású versprózában, szabadversben, hagyományos páros-kettősben fejezi ki. Tiszta képet igyekszik alkotni nem csak környezetéről vagy szülőhazájáról (ez utóbbihoz egyre intenzívebben tér vissza), de a világhatalmi rendszerekről („Hatalom és érdek, érdek és hatalom / ezek a nagyurak Keleten, Nyugaton / s van is a világban a bajból temérdek: rossz tanácsadója erőnek az érdek”) (Beszélgetés Arany Jánossal), ideológiákról („Ha hiánya nincsen sok jó ideálnak / mért nem ezek azok mik valóra váltak?) vallási felfogásokról: („Embert ember ellen uszít / s szétválaszt az egy-isten hit?” (Kérdi az egyszeri ember a teológusokat)). Ateizmusának a hat oldalas, hexameterben írt „Levél Thaly Bélának” ad érvelő kifejezést.

Serényen dolgozik, alkot, mintegy behozandó az évtizedekre menő lemaradást. Úgy érzi (egészségi állapota is figyelmezteti rá), hogy léte szakadék szélén áll, „és ma az elvekről való hallgatás égbe kiáltó bűn.” Megírja vers-eposzban, gyönyörű költői képekkel színezett kanadai életútját (Emigrációm története), mely kötelező olvasmányszámba megy a hazát cserélni szándékozók részére. „Beszélgetés Arany Jánossal” című drámai költeményében nemzete sorsa iránti aggodalmait szólalnak meg: „Egy halálra ítélt nemzet, / éppencsak hogy még létezhet.” Útmutatásait így fejezi ki: „Egyetlen reményünk az aktív közösség, / e nélkül sohse lesz se szabadság, se bőség.” Majd „Nemzetünk sorsa gaz világban kétséges, / Egyéni javulás mindig lehetséges.” Az egyén és közösség közt nem lát konfliktust, hiszen már a görögök is „egyszerre szolgálták népüket, s magukat.” Megszívlelendő tanácsa: „akármi vesz körül, mindig van mit tennünk, / ha nincs kint megoldás, megoldás van bennünk. / Magunk és másokat ily módon szolgálunk: / szellemünk közügygyé de magunk talpán állunk.” Ezt követően a Rákosi korszakot és a rendszerváltás után történeteket dramatizálja szatirikus formában, „Egy 56-os magyar szabadságharcos meglátásai” címmel, a képmutató, helyezkedő, önző kommunista embertípusról. Itt talál helyet a kommunizmust ízekre szedő verse is, „Gondolatok Lenin Mauzóleuma előtt.” Külön ciklusban ír egészségi dolgokról, Karinthy Frigyeshez hasonló

részletességgel örökíti meg infarktusa és szívműtete kórtörténetét.

Újabb lírai versei a hivatásra való tudatos felkészülésről tanúsodnak. „A rímeknek sokkal nagyobb kihatásuk van a versre, mint gondoltam - írja levelében. - Rím, vagy keresztím, kezdetben nekem mindegy volt, mert egyforma könnyedséggel tudtam belejönni egyikbe vagy a másikba. De rájöttem, hogy hatalmas különbség van a két rímképlet között, mert a komplett (páros rím) elkerülhetetlen játékos könnyedséget ad a versnek. A keresztím azonban az egyedüli, amely elő tudja készíteni, ágyat tud vetni a csattanónak, ami hatványos hatást ad a költeménynek...” Kamloopsban él. Jónás György mellett talán az egyedüli költő Kanadában, aki ugyanolyan könnyedséggel fordít verset és szépprózát angolból magyarra, mint magyarról angolra.

Kasza Marton Lajos

Salgótarjánban született 1939-ben, 1956-ban jött Kanadába. Versei megjelentek folyóiratokban, antológiákban és Ostor és vallomás című saját gyűjteményében. Azon kevesek közé tartozik, akik egyformán otthonosak a hazai és a kanadai életben. Szülőföldjével eleven kapcsolatot tartott fenn évtizedeken át, ugyanakkor kanadai élményei is első kézből jött intimitása alapján érlelődnek költészeté. Tematikai szempontból érzékenyen versel a hazafiságról, szerelemről, az urbánus élet komplexusairól, a természetről, származástudatról. Verset ír egyéni vágyokról, álmodozásokról, tervezgetésekről; odafigyel a közösségi életre kihagyó eseményekre, egyetemes gondokra-bajokra. Magyar környezete élénken tükröződik lírájában. Elsiratja korán elhunyt kortársait, elégikus hangon szól szeretteiről, s a köz&e